

PRILOGA 2: POVZETKI ODGOVOROV NA POIZVEDBE ZAGOVORNIKA GLEDE POSTOPKOV PRAVNEGA PRIZNANJA SPOLA

Od 58 upravnih enot, ki jim je Zagovornik poslal poizvedbo, se jih je odzvalo 56, kar predstavlja 97 odstotkov vseh upravnih enot. Dve upravni enoti (Izola in Tržič) nista odgovorili. Na poizvedbo se je v roku odzvalo tudi MNZ.

Sledi analiza odgovorov na vprašanja iz Zagovornikove poizvedbe po vsebinskih sklopih.

Krajevna pristojnost upravnih enot za izvedbo postopkov pravnega priznanja spola

Oseba, ki želi spremeniti spol v pravnem prometu, mora to storiti tako, da poda vlogo na upravno enoto. Pri tem postopku so se osebe srečevale z neenotnimi praksami.¹

Zagovornika je v poizvedbi zanimalo, na podlagi česa se določa krajevna pristojnost upravnih enot za postopke pravnega priznanja spola, in ali ob začetku postopka upravne enote preverijo stalno prebivališče stranke. Zanimalo ga je tudi, ali je MNZ izdalo navodilo upravnim enotam glede tega.

MNZ je v odgovoru zapisalo, da se pri vprašanju krajevne pristojnosti upravnih enot upošteva Zakon o splošnem upravnem postopku² (v nadaljevanju: ZUP) v 4. točki prvega odstavka 20. člena, ki določa krajevno pristojnost upravnih enot po stalnem prebivališču stranke. Ta določa krajevno pristojnost v drugih zadevah, kamor sodi tudi postopek pravnega priznanja spola, po stalnem prebivališču stranke.

Odgovori upravnih enot so razkrili neenotnost postopkov. 47 upravnih enot je odgovorilo, da je za začetek postopka pravnega priznanja spola potrebno določanje krajevne pristojnosti po stalnem bivališču stranke. Od teh jih je 43 pojasnilo, da Zakon o matičnem registru³ (v nadaljevanju: ZMatR) ne ureja krajevne pristojnosti, zato subsidiarno pri tem vprašanju uporabljajo 4. točko prvega odstavka 20. člena ZUP. Preostale štiri pa so v odgovoru podale pojasnilo, da bi ravnale v skladu z usmeritvami MNZ.⁴ Osem upravnih enot je odgovorilo, da se za postopke pravnega priznanja spola ne določa krajevna pristojnost po stalnem bivališču stranke.⁵

¹ Štajnpihler Božič, T., Zadavec, M., Mišič, L. (ur.) (2017, str. 30). Uveljavljanje pravice do pravnega priznanja spola v Sloveniji. Dostopno na: <https://www.pf.uni-lj.si/media/uppps.-.koncno.besedilo.pdf>.

² Zakon o splošnem upravnem postopku (Uradni list RS, št. 24/06 – uradno prečiščeno besedilo, 105/06 – ZUS-1, 126/07, 65/08, 8/10, 82/13 in 175/20 – ZIUOPDVE). Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1603>.

³ Zakon o matičnem registru (Uradni list RS, št. 11/11 – uradno preč. besedilo in 67/19). Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3354>.

⁴ Gre za usmeritev iz odgovora MNZ Zagovorniku št. 211-30/2021-2 (132-04) z dne 22. marec 2021. MNZ je v odgovoru zapisalo, da se pri vprašanju krajevne pristojnosti upošteva ZUP v 4. točki prvega odstavka 20. člena, ki določa krajevno pristojnost po stalnem prebivališču stranke.

⁵ Od teh jih je šest kot pravno podlago navedlo 3. člen ZMatR. Ta določa, da za vpis matičnega dejstva v matično knjigo velja krajevna pristojnost upravne enote po kraju nastanka matičnega dejstva. Matično dejstvo je v teh primerih kraj izdaje potrdila pristojne zdravstvene ustanove o spremembi spola. Ena upravna enota je navedla, da je v konkretnem postopku, kjer je stranka hkrati zaprosila za spremembo spola in imena, ravnala pri spremembi spola smiselno glede na določbe, ki jih določa 18. člen Zakona o osebnem imenu. Ta v drugem odstavku 18. člena določa, da o prošnji za spremembo osebnega imena odloča pristojni organ, pri katerem je bila prošnja vložena. To je torej katera koli upravna enota, kjer stranka poda prošnjo. Ena upravna enota je pojasnila, da ZMatR ne ureja krajevne pristojnosti, zato v postopkih preverijo identiteto stranke, katere sestavni del je tudi preverjanje bivališča, vendar to ne vpliva na začetek postopka vpisa spremembe v Matično knjigo.

Uporaba enotnega obrazca – vloge za spremembo spola

Za začetek postopka pravnega priznanja spola je treba na upravni enoti oddati vlogo, ki so jo posamezniki v preteklosti večinoma sestavljale same. Na nekaterih upravnih enotah je bil obrazec že sestavljen in je tako omogočal bolj pregleden postopek.⁶

Zagovornik je v poizvedbi vprašal, ali je predpisan obrazec, ki ga mora posameznik predložiti upravni enoti kot vlogo za spremembo spola. Prosil je tudi za posredovanje morebitnega vzorca obrazca.

MNZ je v odgovoru zapisalo, da enoten obrazec kot del vloge za spremembo spola ni predpisan.

Na vprašanje je odgovorilo 54 upravnih enot. Vse so odgovorile, da enoten obrazec ni predpisan. So pa navajale različne odgovore glede tega, kako lahko kljub temu posamezniki oddajo vlogo.⁷

Potrdilo o spremembi spola, ki je potrebno za izvedbo postopka pravnega priznanja spola

Oseba mora za izvedbo postopka pravnega priznanja spola na upravni enoti predložiti potrdilo o spremembi spola, ki ga je izdal pristojni zdravnik ali zdravstvena ustanova. V preteklosti je bilo kar nekaj težav pri interpretaciji, kaj mora potrdilo o spremembi spola vsebovati in kdo ga lahko izda.⁸

Zagovornik je v poizvedbi vprašal, katero potrdilo mora oseba predložiti na upravno enoto, da izkaže spremembo spola v medicinskem postopku skladno s Pravilnikom o izvrševanju zakona o matičnem registru⁹ (v nadaljevanju: Pravilnik) ter katere informacije mora to potrdilo vsebovati. Vprašanje je bilo tudi, katera zdravstvena ustanova ali zdravnik lahko izda to potrdilo.

MNZ je odgovorilo, da Pravilnik ne določa izrecno pristojne zdravstvene ustanove za izdajo potrdila o spremembi spola. Za mnenje je zaprosilo MZ, ki je 2. junija 2017 podalo mnenje, da se kot veljavna podlaga za izdajo odločbe o spremembi vpisanega podatka o spolu posameznika upošteva tudi potrdilo psihiatrične ustanove. Na podlagi navedenega mnenja, ki ga je MNZ v vednost poslalo vsem upravnim enotam, se je uveljavila praksa, da potrdilo o spremembi spola izdaja Interdisciplinarni konzilij za potrditev spolne identitete (V nadaljevanju: Interdisciplinarni konzilij).

Odgovori upravnih enot so pokazali neenotno prakso. Od 53 upravnih enot, ki so na to vprašanje odgovorile, jih je 30 odgovorilo, da bi upoštevali tudi potrdilo psihiatrične ustanove oziroma zdravnika, pri čemer se je uveljavila praksa, da potrdilo izdaja Interdisciplinarni konzilij. 13 upravnih enot je odgovorilo, da bi upoštevali izključno potrdilo Interdisciplinarnega

⁶ Štajnpihler Božič, T., Zadavec, M., Mišič, L. (ur.) (2017, str. 50). Uveljavljanje pravice do pravnega priznanja spola v Sloveniji. Dostopno na: <https://www.pf.uni-lj.si/media/uppps.-koncno.besedilo.pdf>.

⁷ Tri upravne enote so se sklicevale na mnenje MNZ. 47 jih je pojasnilo, da lahko stranke vlogo napišejo same ali jih ustno podajo na zapisnik matičarju, kot to določa ZUP v 2. in 6. točki 63. člena. Dve upravni enoti sta pojasnili, da predpisan obrazec ni potreben, saj je tovrstnih primerov malo. Ena upravna enota je pojasnila, da bi zadostoval že original ali overjena kopija listine organa, ki je podlaga za vpis spremembe spola osebe, kot je to zapisano v 1. odstavku 37. člena Pravilnika. Ena upravna enota je pojasnila, da so pri njih za stranke pripravile neobvezujoč obrazec kot pomoč pri oddaji vloge. Obrazec je na voljo tudi v obliki za mladoletne osebe.

⁸ Štajnpihler Božič, T., Zadavec, M., Mišič, L. (ur.) (2017, str. 28–29). Uveljavljanje pravice do pravnega priznanja spola v Sloveniji. Dostopno na: <https://www.pf.uni-lj.si/media/uppps.-koncno.besedilo.pdf>.

⁹ Pravilnik o izvrševanju zakona o matičnem registru (Uradni list RS, št. 40/05, 69/09, 77/16 in 102/20). Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV5572>.

konzilija. 10 upravnih enot je navedlo, da zakon ne določa izrecno zdravstvene ustanove, zato bi sprejeli potrdilo zdravstvene ustanove, vendar niso navedli katere.

MNZ je pojasnilo še, da mora iz potrdila o spremembi spola poleg osebnih podatkov izhajati zgolj dejstvo, da je oseba spremenila spol, kot to določa 37. člen Pravilnika, medtem ko način spremembe spola ni pomemben.

Na vprašanje, katere informacije mora vsebovati potrdilo, da je oseba spremenila spol, je odgovorilo 50 upravnih enot. Odgovori so bili neenotni. 21 upravnih enot je odgovorilo, da mora iz potrdila o spremembi spola poleg osebnih podatkov izhajati zgolj dejstvo, da je oseba spremenila spol, kot to določa 37. člen Pravilnika. Ob tem način spremembe spola ni pomemben. Devet upravnih enot je odgovorilo, da mora informacijo o načinu spremembe spola. Upravne enote so navedle različne možnosti, na primer: da je oseba spremenila spol na podlagi medicinskega zdravljenja, da gre za spremembo spola vpisanega ob rojstvu, za spremembo spola po zdravniški obravnavi, ali da je oseba biološko spremenila spol.

Višina stroška postopka spremembe spola

Glede na izkušnje oseb je v postopku spremembe spola na upravnih enotah v preteklosti prihajalo do zaračunavanja različnih zneskov stroškov postopka, kar pomeni, da so za storitve spremembe imena, spolnega identifikatorja in izdajo nove osebne izkaznice osebe plačevale neenotne zneske.¹⁰

Zagovornik je MNZ in upravne enote vprašal, kolikšen je strošek postopka spremembe spola in ali ga upravne enote obračunavajo enotno.

MNZ je odgovorilo, da je skladno z zakonom treba plačati takso za vlogo v višini 4,50 EUR in takso za izdajo odločbe o spremembi podatka v matičnem registru v višini 18,10 EUR, skupaj v višini 22,60 EUR.

Od 54 upravnih enot, ki so odgovorile na vprašanje, jih je 40 navedlo, da bi zaračunali takso za vlogo in za izdajo odločbe v višini 22,60 EUR.¹¹ po Zakonu o upravnih taksah (v nadaljevanju ZUT¹²). 12 upravnih enot je odgovorilo, da so prijave in vpisi v matični register po ZUT takse prosti.¹³ Dve upravni enoti sta navedli, da bi se pri zaračunavanju takse ravnali po zakonu, vendar nista navedli, ali to pomeni, da bi zaračunali takso in v kakšni višini.

¹⁰ Štajnpihler Božič, T., Zadavec, M., Mišič, L. (ur.) (2017, str. 50). Uveljavljanje pravice do pravnega priznanja spola v Sloveniji. Dostopno na: <https://www.pf.uni-lj.si/media/uppps-.koncno.besedilo.pdf>.

¹¹ Od tega jih je 37 odgovorilo, da bi se sklicevale na Zakon o upravnih taksah, in sicer na taksno tarifo 1 za plačilo takse za vlogo v višini 4,50 EUR in taksno tarifo 3 za plačilo takse za izdajo odločbe v višini 18,10 EUR (skupaj v višini 22,60 EUR). Pojasnile so, da ZUT predvideva plačilo taksne tarife za vloge in odločbe, če ni v taksni tarifi drugače določeno. Tri upravne enote so odgovorile, da bi se pri zaračunavanju takse sklicevale na odgovor MNZ, kar pomeni, da bi prav tako zaračunale takso za vlogo in za izdajo odločbe (skupaj v višini 22,60 EUR).

¹² Zakon o upravnih taksah (Uradni list RS, št. 106/10 – uradno prečiščeno besedilo, 14/15 – ZUUJFO, 84/15 – ZZelP-J, 32/16, 30/18 – ZKZaš in 189/20 – ZFRO). Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2146>.

¹³ ZUT v 28. členu predvideva nekatere izjeme pri plačilu upravnih taks, in sicer med drugimi prijave in vpise v matični register ter vloge za vpis ali izbris podatkov iz uradnih evidenc.

Dodatni ukrepi za zagotavljanje diskretnosti v postopku pravnega priznanja spola

V postopku pravnega priznanja spola so v preteklosti osebe poročale o nediskretnosti in neprijetnosti samega postopka na upravnih enotah.¹⁴

Zagovornik je MNZ in upravne enote vprašal, na kakšen način se zagotavljata diskretnost in zaupnost pri vodenju tega postopka.

MNZ je odgovorilo, da posebnega navodila v zvezi z zagotavljanjem diskretnosti in zaupnosti postopkov spremembe spola ni izdalo.

Od 56 upravnih enot, ki so odgovorile, jih je 51 odgovorilo, da diskretnost in zaupnost podatkov zagotavljajo na podlagi načela varovanja osebnih podatkov, pri čemer so se sklicevale na različne pravne podlage: Zakon o varstvu osebnih podatkov,¹⁵ Kodeks ravnanja javnih uslužbencev,¹⁶ ZUP, ZMatR in na splošno veljavno zakonodajo. Šest upravnih enot je navedlo, da se udeležujejo rednih izobraževanj in usposabljanj na temo varovanja osebnih podatkov in zagotavljanja diskretnosti, dve upravni enoti sta odgovorili, da na željo stranke iz pisarne odidejo vsi morebitni sodelavci ali stranke, ena upravna enota te postopke vodi v glavni pisarni vodje oddelka, s čimer se zagotavlja dodatna diskretnost, ena upravna enota pa je zaposlenim predstavila izhodišča za ustrezno obravnavo tovrstnih morebitnih strank. 27 upravnih enot je odgovorilo, da posebnih ukrepov (poleg tistih, ki že veljajo na splošno) ne izvajajo. Tri upravne enote so se sklicevale na odgovor oziroma priporočila MNZ.

¹⁴ Štajnpihler Božič, T., Zadravec, M., Mišič, L. (ur.) (2017, str. 50). Uveljavljanje pravice do pravnega priznanja spola v Sloveniji. Dostopno na: <https://www.pf.uni-lj.si/media/uppps.-koncno.besedilo.pdf>.

¹⁵ Zakon o varstvu osebnih podatkov (Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo in 177/20). Dostopno na: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3906>.

¹⁶ Kodeks ravnanja javnih uslužbencev (Uradni list RS, št. 8/01). Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=DRUG1022>.